

REFLECTIEWIJZER

INHOUDSOPGAVE:

- **RANDVOORWAARDEN bij REFLECTEREN**
- **REFLECTIEWIJZER voor DOCENTEN**
- **TOELICHTING bij de REFLECTIEWIJZER**
- **INGREDIËNTEN voor een REFLECTIEVERSLAG**
- **REFLECTIEWIJZER voor STUDENTEN**

Definitie van reflectie

Reflectie is (her) interpreteren van ervaring en kennis

Doel van reflectie

Bewust bekwaam handelen:

Weten *wat* je doet, *hoe* je het doet, *waarom* je het doet en wat de *gevolgen* van je handelen zijn

Boek *Reflectietools*

Auteurs

- Karim Benammar
- Marieke van Schaik
- Irene Sparreboom
- Sijmen Vrolijk
- Olga Wortman

ISBN 90 5931 230 9
www.lemma.nl

Overzicht *Reflectietools*

Reflectie op Mezelf

- **Brainstormreflectie**
- **Punreflectie**
- **Metafoorreflectie**
- **Scenariorefectie**
- **Spiraalreflectie**
- **Waarderende reflectie**

Reflectie op de Methode

- **Lijnreflectie**
- **Herkaderen**
- **Methoderefectie**
- **Scenariomethode**
- **Succesreflectie**

Reflectie op de Maatschappij

- **Deugdreflectie**
- **Dilemmarefectie**
- **Socratisch Gesprek**

Website *Reflectie*

 www.reflectietools.nl

 www.reflectiontools.nl

RANDVOORWAARDEN bij REFLECTEREN

Waarom reflecteren?

Reflectief handelen is bewust handelen: je weet *wat je doet*, *waarom* je het doet, waarom je het op deze *manier* doet en niet anders, wat je ermee wilt *bereiken*, en wat de *gevolgen* van je handelen zijn voor jezelf en anderen. Als je jezelf al deze vragen regelmatig stelt, en op al deze vragen een duidelijk en voor jezelf bevredigend antwoord kunt geven, ben je reflectief bezig. Zo haal je het optimale resultaat uit je leerproces als student en handel je professioneel. Meesters in hun vak stellen zich deze vragen zo regelmatig dat ze een tweede natuur zijn geworden. Ze kunnen deze vragen altijd beantwoorden.

Tijd effectief inzetten

Voor iedere studieloopbaan-, stage- of projectbegeleiding staat een vaste contacttijd per student. Ongestructureerde discussie neemt veel tijd in beslag en levert weinig op. De stappenplannen van de reflectietools dragen bij aan het gestructureerd en effectief gebruiken van de contacttijd. Besteed de contacttijd aan 1-op-1-reflectie óf groepsreflectie. Reflectietools die goed 1-op-1 werken kun je ook in groepen inzetten. Je laat de studenten in tweetallen werken en bewaakt zelf de structuur en de tijd. Laat de studenten eventueel de eerste stappen uit de reflectietools als voorbereiding thuis doen en geef de laatste stap mee als huiswerk.

“Ik ben nu in staat om 30 studenten tegelijk een reflectietraining te geven. Ze koppelen daarin 'abstracte' woorden aan concrete werksituaties. Daarna zet ik ze op het spoor om 'abstracte' competenties aan concrete ervaringen in hun stage te koppelen. Dit is een grote efficiëntieslag waar ik trots op ben.” Citaat docent HvA-CMV die gebruik maakt van reflectietools

Structuur geven aan reflectie

Als je van je ervaring wilt leren, moet je erover reflecteren. Alleen door bewust te worden van het hoe en waarom van je handelen, kun je echt van je ervaring leren. Iedereen is geneigd om langs gebaande paden te denken. De reflectietools bieden een structuur om langs andere wegen te denken en nieuwe invalshoeken te verkennen. Ze nodigen studenten uit zich nieuwe standpunten zo eigen te maken dat ze ze willen toepassen.

Samen reflecteren

Iedereen zit gevangen in een eigen denkkader en heeft blinde vlekken. Reflecteren doe je door systematisch vragen te stellen bij je uitgangspunten en je (voor)oordelen. Als je geoefend bent, kun je dit alleen doen, maar met name in het begin is de ondersteuning van anderen van groot belang. Het perspectief van de ander draagt bij aan de verdieping van je reflectieproces. Je kunt ook gezamenlijk reflecteren, bijvoorbeeld wanneer het gaat om een ervaring die voor iedereen telt. Samen reflecteren leidt tot een reflectieve houding die doorwerkt in je eigen handelen. Als studenten samenwerken in hun reflectieproces sporen ze elkaar aan om dieper na te denken.

“De groep nam heel actief deel. Het gaf ze de gelegenheid na te denken over iets dat ze hoog zat. Door het met de metaforen visueel te maken, kregen ze door hoe het kennelijk is, en dat we op deze situatie iets moeten verzinnen. Bij het maken en bespreken van de metaforen waren ze het actiefst. Je zag een soort trots op wat ze hadden gemaakt. Het nabespreken van de metaforen heeft tot bepaalde inzichten geleid, voornamelijk door de vragen van personen die relatieve buitenstaanders waren.” Citaat docent HvA-Aviation

Grondig zijn

Elk reflectieproces levert genoeg stof en leerervaring op om er een flinke tijd mee bezig te zijn. Het is beter om af en toe, maar grondig te reflecteren dan veelvuldig en gehaast. Als er te vaak naar reflectiemomenten gevraagd wordt tijdens de opleiding, wordt de hele oefening oppervlakkig en draagt het niet bij tot het leerproces. Dit geldt ook voor het regelmatig laten schrijven van reflectieverslagen, in het bijzonder wanneer er bij verschillende opleidingsonderdelen in het curriculum om een reflectie(verslag) wordt gevraagd. Teruggrijpen op de gedane reflectietool is wel belangrijk. Je krijgt zicht op de ontwikkeling van de student.

Aanleiding	Doel	Reflectietools
De lat niet hoog genoeg leggen <i>“Studenten zijn zo snel tevreden. Hoe krijgen ze vanaf het begin meer oog voor de kwaliteit van het project?”</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Eerst denken dan doen • Ideaal verbeelden • Kwaliteit & ambitie • Plannen project 	<ul style="list-style-type: none"> • Lijnreflectie
Gebakken lucht <i>“Gelikte presentatie, maar waar blijft de inhoud?”</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Ervaring koppelen aan theorie • Diepgang 	<ul style="list-style-type: none"> • Brainstormreflectie • Succesreflectie • Methoderefectie
Copy & paste: reflectieverslagen als standaard opsomlijstjes <i>“Waar is de reflectie in dit reflectieverslag?”</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Verslag van een reflectieproces 	<ul style="list-style-type: none"> • Alle reflectietools, met gebruikmaking van de formats
	<ul style="list-style-type: none"> • Verslag als een reflectieproces 	<ul style="list-style-type: none"> • Dilemmareflectie • Lijnreflectie • Scenarioreflectie • Spiraalflectie
Meelifters <i>“Hoe pak ik meelifters aan?”</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Afspraken over samenwerking 	<ul style="list-style-type: none"> • Lijnreflectie
	<ul style="list-style-type: none"> • Voortgangsgesprek 	<ul style="list-style-type: none"> • Brainstormreflectie • Waarderende reflectie
Een 5,5 is goed genoeg <i>“Hoe stimuleer ik de intrinsieke motivatie van studenten?”</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Inzicht in eigen handelen en houding 	<ul style="list-style-type: none"> • Punreflectie • Scenarioreflectie • Succesreflectie
In hetzelfde schuitje <i>“Hoe laat ik studenten (stage)ervaringen met elkaar delen?”</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Intervisie • Delen van ervaringen • Meedenken 	<ul style="list-style-type: none"> • Brainstormreflectie • Metafoorflectie • Waarderende reflectie
Keuzes maken <i>“Hoe begeleid ik studenten in keuze- en beslissingsprocessen?”</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Verkennen van de eigen toekomst • Positieve ervaringen 	<ul style="list-style-type: none"> • Scenarioreflectie • Waarderende reflectie
	<ul style="list-style-type: none"> • Inzicht in eigen handelen en houding • Beslissing kunnen nemen 	<ul style="list-style-type: none"> • Dilemmareflectie • Spiraalflectie
Identiteitsvraag <i>“Hoe begeleid ik studenten die nog niet weten welke kant ze op willen?”</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Authenticiteit vergroten 	<ul style="list-style-type: none"> • Deugdreflectie

TOELICHTING bij de REFLECTIEWIJZER

De lat niet hoog genoeg leggen “*Studenten zijn zo snel tevreden. Hoe krijgen ze vanaf het begin meer oog voor de kwaliteit van het project?*”

Studenten in projectgroepen neigen snel taken te verdelen en meteen aan het werk te gaan. Dit kan te maken hebben met onervarenheid, te veel focus op wat de opdrachtgever wil of een gebrek aan ambitie.

Eerst denken, dan doen. “Wat is het ideaal dat ik wil bereiken? Wat zijn mijn kwaliteitsnormen? Op welke manier ga ik aan de slag? Hoe formuleer ik de actor en het product? Wat wil ik van het proces leren? Hoe wil ik met anderen samenwerken?” Door studenten deze vragen aan het begin van een project te laten stellen, krijgen ze een beeld van wat ze uit het project willen halen en gaan ze extra gemotiveerd aan de slag. De antwoorden gelden als toetssteen gedurende het hele project.

Lijnreflectie aan het begin van een project schept het kader waarin de praktische projectmatige stappen gezet worden vanuit een ideaal. Lijnreflectie zorgt ervoor dat de studenten de lat hoog genoeg leggen voor zichzelf wat leerervaring en uitdaging betreft. Zo gaat het project gelijk goed van start. Want een goed begin is het halve werk.

Gebakken lucht “*Gelike presentatie, maar waar blijft de inhoud?*”

Studenten zijn bedreven in het maken van mooie presentaties. Het ziet er verzorgd en strak uit. Qua inhoud blijft het oppervlakkig. Hoe stimuleer je studenten om inhoudelijke diepgang bij elkaar te bevorderen? Als studenten een bepaald onderwerp van hun project complex vinden, helpt Brainstormreflectie tot verheldering van ideeën; Studenten denken op een gestructureerde manier met elkaar mee over het thema en dragen relevante theorie aan.

Bij Succesreflectie gaan studenten via hun eigen ervaringen op zoek naar relevante theorie. Omdat de eigen ervaring het startpunt vormt, wordt de motivatie om er theorie bij te zoeken groter, aangezien het dichterbij de persoon zelf ligt.

Hoe realiseren de studenten zich dat er meer is dan Google alleen? Hoe leren ze informatie op waarde te schatten? Zowel bij Brainstorm- als Succesreflectie, moet de theorie betrouwbaar zijn.

Copy & paste: reflectieverslagen als standaard opsomlijstjes “*Waar is de reflectie in dit reflectieverslag?*”

Reflectieverslagen zijn vaak erg beschrijvend: en toen, en toen, Soms lezen ze als een dagboek, waarbij allerlei indrukken, gevoelens en (voor)oordelen over zichzelf en anderen door elkaar heen staan. De docent kan uit dit soort materiaal slecht opmaken, of de student voldoende en op niveau gereflecteerd heeft.

Er zijn twee soorten reflectieverslagen: een verslag *van* een reflectieproces, en een verslag *als* reflectieproces:

- In het verslag *van* het reflectieproces staat het beschrijven van een reflectiemoment los van het reflecteren zelf. Het denkproces voorafgaand, tijdens en na het handelen wordt in het verslag uiteengezet. Een of meerdere reflectietools worden ingezet om het reflectieproces vorm te geven. Als hulpmiddel dienen de formats van de reflectietools.
- In het verslag *als* reflectieproces wordt door het regelmatig nadenken over bijvoorbeeld een project, stage of (studie)-loopbaan het handelen steeds aangepast. Dit doet de student individueel. Een dagboek of (web)logboek is een goede vorm hiervoor. Belangrijk is dat de situatie waarop gereflecteerd wordt, duidelijk afgebakend is, dat het denkproces beschreven wordt en dat nieuwe handelingsalternatieven genoteerd en uitgetoetst worden. De

student begint met het omschrijven van zijn inbreng door middel van de Situatie-Prikkel-Vraag-methode; Hij geeft in één à twee zinnen de situatie weer, in één à twee zinnen wat de prikkel is en in één zin de vraag. Hij kan zowel de problemen als de positieve ervaringen als uitgangspunt van zijn reflectieproces nemen. Individueel reflecteren door middel van een verslag kan met Spiraalreflectie, Dilemmareflectie en Scenariorefectie. Het is raadzaam voor de docent om het verslag te bespreken met de student op achtereenvolgende momenten in de opleiding. Een variant voor het schrijven van een reflectieverslag is te beginnen met een reflectie van het beoogde ideaal door middel van een Lijnreflectie. Daarna wordt regelmatig het bereikte niveau getoetst aan het ideaal.

Meelifters *“Hoe pak ik meelifters aan?”*

Als docent zie je dat een student zich drukt in een projectgroep. Ook groepsleden hebben hun onvrede geuit over de inzet van een medestudent. Hoe ga je als docent met deze meelifters om.

Met Lijnreflectie kan een groep studenten aan het begin van een project bepalen wat ze willen bereiken; gaan ze voor een zesje of een goed resultaat? Wat is het ideaal dat ze willen bereiken zonder rekening te houden met beperkende factoren? Hoe ziet voor hen een goede samenwerking er uit en welke afspraken horen daarbij?

Als tijdens de uitvoering van het project onvrede ontstaat, helpt Brainstormreflectie om de situatie en het probleem te verkennen, de voortgang te bespreken en alternatieve handelingswijze te benoemen.

De Waarderende reflectie dient om te onderzoeken welke topervaringen van samenwerken iedereen heeft en wat daar de essentie van is. Met deze schat aan ervaringen kan in overleg bepaald worden wat er voor nodig is om dit in de eigen projectgroep ook te laten werken.

Een 5,5 is goed genoeg *“Hoe stimuleer ik de intrinsieke motivatie van studenten?”*

Er zijn studenten die alleen voor de nipte voldoende gaan zonder hun eigen motivatie voor de studie te kennen. Ze nemen er genoeg mee. Doorvragen naar eigen handelen, doel, vooronderstellingen en toekomstbeeld leidt vanzelf tot een reflectieve houding en inzicht in de keus voor de studie en de eigen motivatie.

Puntreflectie haalt de student uit zijn eigen vanzelfsprekende denkkader doordat je als begeleider de student uitnodigt vanuit andere punten zijn situatie nogmaals te vertellen.

Succesreflectie werkt motiverend, omdat teruggehaald wordt wat eerder een zeer positief effect had.

Scenariorefectie kijkt verder dan de studie alleen en biedt aanknopingspunten om met meer elan je eigen doelen concreter te maken.

“Scenariorefectie is prettig. Je krijgt de groep ermee in beweging. De studenten leren elkaar ook beter kennen. Als ze in duo's werken zeg ik: “werk met iemand die je nog niet goed kent”. In mijn eigen toolkit is de Scenariorefectie een aanwinst.” Citaat docent EHvA-Pedagogiek

In hetzelfde schuitje *“Hoe laat ik studenten (stage)ervaringen met elkaar delen?”*

Studenten maken op veel gebieden hetzelfde mee, zonder dit van elkaar te weten. Het delen van gelijkende ervaringen geeft herkenning en biedt steun. Brainstormreflectie, Metafoorreflectie en Waarderende reflectie zijn reflectietools die zich goed lenen om met een groep van 2 tot 50 studenten intervisie uit te voeren.

“De Brainstormreflectie bevorderde het groepsgevoel, de herkenbare inbreng maakte veel los in de hoofden van de deelnemers. Ze vroegen achteraf: ‘Mag ik volgende week wat inbrengen?’ Soms zie je ook ineens die kwartjes vallen.”
Citaat coach 2 Oriëntatiejaar UvA/HvA

Keuzes maken *“Hoe begeleid ik studenten in keuze- en beslissingsprocessen?”*

De keuzes tijdens een opleiding beïnvloeden toekomstige loopbaanmogelijkheden van studenten. Zo is de keuze voor een stage of afstudeeropdracht tevens een invulling van het CV. Voor de ene student is dat een weloverwogen beslissing terwijl een ander worstelt met zijn keuze omdat hij zich niet wil vastleggen op wat hij nog niet goed kan overzien. Scenarioreflectie geeft de student ruimte en stimuleert hem om zich in vrijheid een voorstelling te maken van wat hij graag zou willen in de toekomst.

“De Scenarioreflectie stimuleert een leuke energie in de groep. Wat de Scenarioreflectie bij deze groep oriënteerders bewerkstelligt is dat ze een besef krijgen dat ze iets aan hun toekomst kunnen doen.” Citaat coach 1 bij Oriëntatiejaar UvA/HvA

Waarderende reflectie is in dergelijke situaties ook ondersteunend. Studenten leren door te onderzoeken wat er goed ging en wat er voor nodig is dit opnieuw te laten gebeuren. In wat in het verleden goed ging zit de kiem van toekomstige successen. Praten over successen en nadenken over meer succes in de toekomst werkt motiverend en vergroot het zelfvertrouwen.

Een student die moeite heeft met het nemen van beslissingen zit vaak in een dilemma. Hij staat voor de keuze staat tussen twee (of meer) handelingsalternatieven met zowel positieve als negatieve consequenties. Dilemmareflectie helpt bij een ethisch dilemma om een beslissing te nemen. Dit gebeurt op grond van een afweging tussen de belangen van de verschillende betrokkenen, waarden die in het geding zijn en de handelingsalternatieven die daaruit voortvloeien. De Dilemmareflectie kan alleen gedaan worden of in samenspraak met anderen.

Is het dilemma niet zo zeer ethisch, maar heeft het te maken met de grens tussen de student zelf en de ander, dan is Spiraalreflectie geschikt om inzicht te krijgen in de verhoudingen op het niveau van het willen, voelen, denken en doen.

Identiteitsvraag *“Hoe begeleid ik studenten die nog niet weten welke kant ze op willen?”*

Studenten komen zichzelf tijdens de studie regelmatig tegen. Dit hoort bij het leven. Als docent kun je kiezen om er in de opleiding aandacht aan te besteden. Deugdreflectie biedt de mogelijkheid om de student te begeleiden met vragen als ‘Wie ben ik? Wie wil ik zijn? Hoe word ik wie ik wil zijn?’. De antwoorden worden gekoppeld aan de deugden gezond verstand, moed, zelfbeheersing, rechtvaardigheid, attentiveness, verantwoordelijkheid, competentie en responsiviteit.

INGREDIËNTEN voor een REFLECTIEVERSLAG

In veel onderwijsprogramma's wordt van studenten aan het einde van de rit een reflectieverslag gevraagd. Vaak heeft dit het karakter van een ritueel dat gevolgd moet worden om het programma te kunnen afronden. Omdat reflectieverslagen in een veelheid van uiteenlopende programma's kunnen worden gevraagd, van werkcolleges via stages en supervisies tot afstudeerprojecten, kunnen we hier geen algemene aanwijzingen geven voor het schrijven van een reflectieverslag. Wel kunnen we een aantal aandachtspunten naar voren brengen en een aantal voorwaarden noemen om een reflectieverslag tot een zinvol onderdeel van het programma te maken. Het gaat om de volgende:

- Stel het reflectieverslag al aan de orde bij het begin van het programma.
- Maak vanaf het begin van het programma gebruik van tools die het reflectieproces op gang kunnen brengen en gaande houden.
- Draag er zorg voor dat het reflectieverslag tot stand komt tijdens het programma, niet pas na afloop.
- Besteed in het begin van het programma aandacht aan te behalen leerdoelen, competenties of aan een ontwikkelingsplan en verwachtingen van de studenten ten aanzien van het programma. Het eerste deel van het reflectieverslag kan al in deze periode geschreven worden.
- Het bijhouden van een dag- of logboek door studenten waarin de realisering van de leerdoelen, competenties of verwachtingen wordt gevolgd en bijgesteld draagt bij aan de reflectie. Het levert tevens input voor het reflectieverslag.
- Maak een duidelijk onderscheid tussen reflectie en evaluatie. Ze zijn niet hetzelfde. (zie hieronder)

Hieronder volgen aandachtspunten voor het schrijven van een reflectieverslag.

Traditionele onderwerpen voor reflectie

- Leerdoelen-competenties-competentieontwikkelingsplan
- Leerinhouden
- Leer-/ontwikkelingsprocessen
- Samenwerkingsprocessen
- Toekomstbeeld/-visie

Van evaluatie is sprake wanneer je de volgende vragen kunt beantwoorden:

- Wat ging er goed en fout?
- Wat ga je in de toekomst anders doen?
- Wat heb je geleerd?
- Wat ga je nog ontwikkelen?

Van reflectie is sprake geweest als je de volgende vragen kunt beantwoorden:

- Hoe dacht je aan het begin van het programma over het thema en de bekwaamheden die je nodig hebt op het gebied van:

- kennis en methoden,
- vaardigheden en samenwerking en
- attitude?
- Is er een keerpunt in het programma geweest waardoor je denken, handelen of attitude veranderde? Wat was dat keerpunt?
- Hoe denk je na afloop van het programma over de genoemde onderwerpen en op welke manier komt dat tot uitdrukking in je bekwaamheden op de genoemde gebieden?

Het gaat er echter niet alleen om dat je na een keerpunt dingen anders bent gaan denken of doen, je moet ook kunnen motiveren en legitimeren waarom dat beter is. De volgende vragen kunnen daarbij behulpzaam zijn.

- Heb ik het goed gedaan (handelen/product)?
- Heb ik het goede gedaan (volgens geldende norm)?
- Heb ik het om de goede redenen gedaan (verantwoording)?

- Wat blijf ik zo doen?
- Welke vooronderstellingen en overtuigingen spelen bij mij een rol?
- Wat verander ik in mijn “doen en laten” (kennis, houding en vaardigheden) en op welke wijze ga ik dat doen?¹

Reflecterend leren: single, double en triple loop learning

Triple loop leren is een reflectief leerproces dat bestaat uit drie stappen, die eenvoudig kunnen worden beschreven aan de hand van drie standaardvragen.

De *eerste stap* bestaat in het stellen van de vraag: “Doe ik het goed?”, bijvoorbeeld: pas ik de regels op de juiste wijze toe? Dit is het niveau van iemand die getraind en geconditioneerd is in effectief gedrag.

De *tweede stap* bestaat in het stellen van de vraag: “Doe ik het goede?”. Het stellen van deze vraag heeft een dubbel belang. Enerzijds maakt het de transfer van vaardigheden en attitudes naar nieuwe situaties mogelijk. Transfer vraagt om de bereidheid je af te vragen waarom je doet wat je doet. Het is niet voldoende je af te vragen: “Doe ik het goed?”. Je moet je ook afvragen: “Doe ik het goede?” Voor de beantwoording van die vraag moet je in staat zijn op basis van ervaring patronen te herkennen in de omgang met praktijksituaties.² Anderzijds moet je ook de schijnbare vanzelfsprekendheden in die patronen ter discussie kunnen stellen en alternatieven kunnen overwegen.

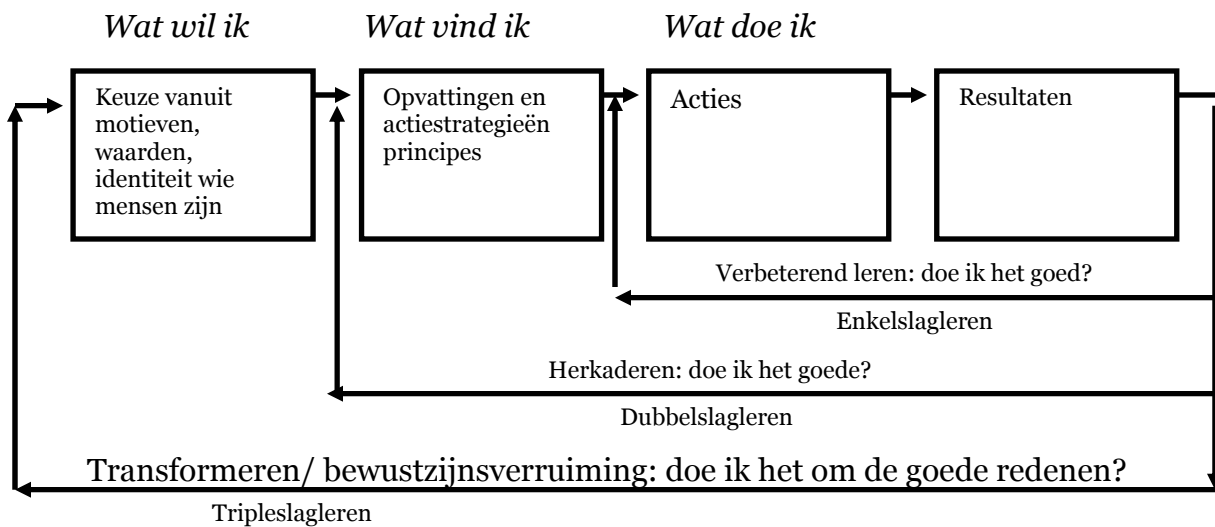
Bij de *derde stap* gaat het om de vraag: “Doe ik het om de goede reden(en)?”. Bij deze vraag gaat het om de beginselen die de grondslag vormen van het handelen. Hier komen ook zingevingvraagstukken aan bod. Deze vraag komt ook voor in de vorm van vragen als: “Draag ik wel bij wat ik wil bijdragen? Wil ik hieraan mijn medewerking geven?”

Bij tripelslag leren bekijk je kritisch of je het goed doet en of je het goede doet en wel in een steeds een bredere context, tot op het niveau van motivatie en zingeving. Op deze manier ontdek je ook schijnbare vanzelfsprekendheden en denken en doen beperkende mentale modellen. Dubbelslag- en tripelslagleren veronderstelt dan ook dat je in staat bent zelf nieuw

¹ Uitleg: uit V. van den Bersselaar *De Casus als Basis* p 57-61

² S. M. Bolhuis en P.R.J. Simons, *Leren en werken*, Deventer 1999

effectief gedrag te ontwerpen, uit te proberen en te evalueren. Daarin komt het overeen met de reflectieve praktijk en de manier waarop de professional in die praktijk wordt aangesproken op creativiteit, innoverend vermogen en inventiviteit. In de volgende afbeelding zijn de leerslagen gevisualiseerd.

Afbeelding: enkel, dubbel- en tripleslag leren naar Lingsma en Scholten

REFLECTIEWIJZER VOOR STUDENTEN

Aanleiding	Doel	Reflectietools
De lat niet hoog genoeg leggen “Ik vind het wel goed zo.”	<ul style="list-style-type: none">• Eerst denken dan doen• Ideaal verbeelden• Kwaliteit & ambitie• Plannen project	<ul style="list-style-type: none">• Lijnreflectie
Gebakken lucht “Even in Powerpoint zetten en klaar is Kees.”	<ul style="list-style-type: none">• Ervaring koppelen aan theorie• Diepgang	<ul style="list-style-type: none">• Brainstormreflectie• Succesreflectie• Methoderefectie
Copy & paste: reflectieverslagen als standaard opsomlijstjes “Het was een leuke les en ik heb er veel van geleerd.”	<ul style="list-style-type: none">• Verslag van een reflectieproces	<ul style="list-style-type: none">• Alle reflectietools, met gebruikmaking van de formats
	<ul style="list-style-type: none">• Verslag als een reflectieproces	<ul style="list-style-type: none">• Dilemmareflectie• Lijnreflectie• Scenarioreflectie• Spiraalreflectie
Meelifers “Tanja kan dat heel goed, lekker makkelijk”	<ul style="list-style-type: none">• Afspraken over samenwerking	<ul style="list-style-type: none">• Lijnreflectie
	<ul style="list-style-type: none">• Voortgangsgesprek	<ul style="list-style-type: none">• Brainstormreflectie• Waarderende reflectie
Een 5,5 is goed genoeg “Het is toch een voldoende, wat wil die docent nou nog meer van me?”	<ul style="list-style-type: none">• Inzicht in eigen handelen en houding	<ul style="list-style-type: none">• Puntreflectie• Scenarioreflectie• Succesreflectie
In hetzelfde schuitje “Prettig om te merken dat medestudenten zich herkennen in mijn verhaal.”	<ul style="list-style-type: none">• Intervisie• Delen van ervaringen• Meedenken	<ul style="list-style-type: none">• Brainstormreflectie• Metafoorreflectie• Waarderende reflectie
Keuzes maken “Ik weet niet wat ik wil.” “Wat moet ik doen?”	<ul style="list-style-type: none">• Verkennen van de eigen toekomst• Positieve ervaringen	<ul style="list-style-type: none">• Scenarioreflectie• Waarderende reflectie
	<ul style="list-style-type: none">• Inzicht in eigen handelen en houding• Beslissing kunnen nemen	<ul style="list-style-type: none">• Dilemmareflectie• Spiraalreflectie
Identiteitsvraag “Wie ben ik? Wie wil ik zijn? Hoe word ik wie ik wil zijn?”	<ul style="list-style-type: none">• Authenticiteit vergroten	<ul style="list-style-type: none">• Deugdreflectie